

Uchwała z dnia 22 listopada 2000 r., III CZP 36/00

Przewodniczący: Sędzia SN Helena Ciepła

Sędziowie SN: Bronisław Czech (sprawozdawca), Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sąd Najwyższy przy udziale Prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn w sprawie z powództwa Władysława S., przeciwko Gminie W. o zapłatę, po rozpoznaniu w dniu 8 listopada 2000 r. na posiedzeniu jawnym zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Świdnicy postanowieniem z dnia 27 czerwca 2000 r. do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 k.p.c.:

„Czy dopuszczalna jest droga sądowa w sprawie o zasądzenie od gminy wyegzekwowanej w drodze egzekucji administracyjnej należności od rodzica za pobyt małoletniego dziecka w izbie wytrzeźwień ?”

podjął następującą uchwałę:

Dopuszczalna jest droga sądowa do dochodzenia roszczenia o zwrot wyegzekwowanej przez gminę w trybie egzekucji administracyjnej należności od rodzica za pobyt jego małoletniego dziecka w izbie wytrzeźwień.

Uzasadnienie

Przedstawione zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego.

Sąd Wojewódzki w Wałbrzychu z siedzibą w Świdnicy wyrokiem z dnia 2 lipca 1998 r. rozwiązał przez rozwód małżeństwo Władysława i Grażyny małżonków S. i m.in. powierzył Grażynie S. wykonywanie władzy rodzicielskiej nad ich małoletnimi dziećmi Sebastianem i Wiolettą, a obowiązki i uprawnienia Władysława S. w tym zakresie ograniczył do współdecydowania o wyborze szkoły, zawodu i sposobu leczenia w razie poważnej choroby oraz zasądził od niego na rzecz każdego małoletniego dziecka alimenty w kwocie po 90 zł. miesięcznie. Gmina W., Miejski

Ośrodek Profilaktyki Alkoholowej w W. wydała administracyjny tytuł wykonawczy przeciwko Władysławowi S. i Grażynie S. na kwotę 394 zł, stanowiącą należność za pobyt w izbie wytrzeźwień ich małoletniego syna Sebastiana S. Kwota ta, wraz z kosztami postępowania i odsetkami w łącznej wysokości 532,55 zł, została wyegzekwowana od Władysława S. w drodze egzekucji administracyjnej.

Powód Władysław S. zażądał zwrotu przez pozwaną Gminę wymienionej kwoty twierdząc, że jego obowiązki wobec małoletniego Sebastiana, określone w wyroku rozwodowym, obejmują jedynie płacenie alimentów, zatem nie mogą dotyczyć kosztów pobytu syna w izbie wytrzeźwień.

Pozwana Gmina wniosła o oddalenie powództwa.

Sąd Rejonowy w Wałbrzychu oddalił powództwo przyjmując, że istnienie podstawy prawnej do wszczęcia i prowadzenia egzekucji administracyjnej wyłącza odpowiedzialność strony pozwanej na podstawie art. 405 k.c. Ponadto powód nie wykazał przesłanek określonych art. 420¹ k.c.

Rozpoznając sprawę na skutek apelacji powoda, Sąd Okręgowy w Świdnicy przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne przytoczone na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy, uzasadniając wątpliwości co do dopuszczalności drogi sądowej, z jednej strony podkreślił, że powód tylko w egzekucyjnym postępowaniu administracyjnym miał prawo i możliwość zgłoszenia do organu egzekucyjnego zarzutów dotyczących nieistnienia obowiązku zapłaty oraz błędu co do osoby zobowiązanej (art. 32 § 1 i art. 33 pkt 1 i 4 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161, ze zm. – dalej "u.p.e.a."), nie było zaś dopuszczalne powództwo o ustalenie nieistnienia należności dochodzonej przez Gminę (art. 2 § 2 zdanie drugie u.p.e.a. nie miał tu zastosowania). Z drugiej strony Sąd Okręgowy zauważył, że skoro powód kwestionuje swoją odpowiedzialność na podstawie przepisów prawa cywilnego, to jego roszczenie ma charakter cywilnoprawny, co przemawia za dopuszczalnością drogi sądowej (art. 2 § 1 k.p.c.).

Zdaniem Sądu Najwyższego, trafne jest drugie z wyrażonych zapatrywań, szczególnie w aspekcie prawa do sądu i prawa do powództwa.

Powód nie twierdził, że należność pozwanej Gminy za pobyt jego syna w izbie wytrzeźwień nie istnieje, lecz wywodził, że nie ponosi za nią odpowiedzialności.

Powołując się na swoje obowiązki wobec małoletniego syna – określone w wyroku rozwodowym – utrzymywał, że brak jest materialnoprawnej podstawy do obciążenia go kosztami pobytu syna w izbie wytrzeźwień. Znaczy to – zdaniem powoda – że nie powstał jego obowiązek wobec pozwanej Gminy, zatem wyegzekwowana kwota jest świadczeniem nienależnym

Sąd Okręgowy zauważył, że przeciwko dopuszczalności drogi sądowej przemawia okoliczność, iż powód (jako dłużnik wymieniony w administracyjnym tytule wykonawczym) mógł zgłosić zarzuty do organu egzekucyjnego (art. 32 i 33 u.p.e.a.), czego nie uczynił. Mógł bowiem zarzucić m.in. nieistnienie obowiązku (art. 33 pkt 1 u.p.e.a.) oraz błąd co do osoby zobowiązanego (art. 33 pkt 4 u.p.e.a.).

Instytucja tych zarzutów nie ma jednak na celu rozstrzygnięcia kwestii merytorycznych tytułu wykonawczego (zob. np. uzasadnienie wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 1995 r., III SA 1101/94, OSP 1996, nr 6, poz. 106). Zgodnie z przyjętą przez Naczelnego Sądu Administracyjnego wykładnią, zarzut z art. 33 pkt 1 u.p.e.a. dotyczy tylko sytuacji, kiedy nieistnienie obowiązku jest następstwem okoliczności, która wystąpiła po wydaniu tytułu. W ramach tego zarzutu nie jest dopuszczalne kwestionowanie tytułu wykonawczego (zob. np. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 grudnia 1998 r., III SA 1418/97, "Prawo Gospodarcze" 1999, nr 9, s. 34, z dnia 23 czerwca 1998 r., SA/Sz 1802/97, nie publ. i z dnia 13 listopada 1998 r., I SA/Lu 968/97, nie publ.). Zarzut z art. 33 pkt 4 u.p.e.a., odnoszący się do błędu co do osoby zobowiązanego, dotyczy natomiast kontroli formalnej tożsamości osoby, wobec której prowadzi się egzekucję (zob. np. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 grudnia 1998, III SA 2801/97, nie publ.). Wskazuje to, że okoliczności stanowiące podstawę powództwa w sprawie niniejszej, gdyby były zgłoszone w postaci wymienionych zarzutów, nie mogłyby odnieść skutku, jako nieobjęte art. 33 pkt 1 i 4 u.p.e.a.

Według art. 3 u.p.e.a., obowiązek zapłaty za pobyt w izbie wytrzeźwień wynika bezpośrednio z przepisów prawa, a nie z decyzji administracyjnej (§ 19 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 października 1996 r. w sprawie trybu doprowadzania osób w stanie nietrzeźwości, organizacji izb wytrzeźwień i zakresu opieki zdrowotnej oraz zasad ustalania opłat związanych z doprowadzeniem i pobytem w izbie wytrzeźwień, Dz.U. Nr 29, poz. 611, w związku z art. 42 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. Nr 35, poz. 230, ze zm.). W takiej sytuacji

wszelkie wątpliwości co do rodzaju i zakresu obowiązku powinny być wyjaśnione przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego, w tych zaś wypadkach, w których zostaną ujawnione w toku tego postępowania – przed jego zakończeniem.

Wyjaśnienie tych wątpliwości oraz wydanie stosownego rozstrzygnięcia powinno nastąpić poza postępowaniem egzekucyjnym (zob. powołany wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 1995 r.). Powód nie mógł zatem w postępowaniu administracyjnym podnosić zarzutów, które przytoczył w pozwie. Nie przysługiwało mu również powództwo przewidziane w art. 2 ust. 2 u.p.e.a. (...)

Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (art. 1). Wymienione sprawy są w rozumieniu kodeksu sprawami cywilnymi, podlegającymi rozpoznaniu przez sady powszechne oraz Sąd Najwyższy, chyba że przepis ustawy kieruje je do właściwości sądów szczególnych lub innych organów (art. 2 § 1 i 3).

Ocena sprawy w płaszczyźnie art. 1 k.p.c. zależy przede wszystkim od przedmiotu procesu, tj. przedstawionego pod osąd roszczenia oraz od wskazanego przez powoda stanu faktycznego. Te bowiem dwa elementy, konkretyzując stosunek prawny zachodzący między stronami, kształtują charakter sprawy i tym samym nadają jej – lub odejmują – przymiot sprawy cywilnej (zob. uzasadnienia uchwał Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1991 r., III CZP 138/91, OSNCP 1992, nr 7-8, poz. 128 i z dnia 3 września 1993 r., III CZP 108/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 96 oraz postanowień Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1998 r., I CKN 1078/97, OSNC 1999, nr 2, poz. 28, z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 6, z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161, z dnia 6 kwietnia 2000 r., II CKN 285/00, OSNC 2000, nr 10, poz. 188 i z dnia 22 sierpnia 2000 r., IV CKN 1150/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 18). Dopuszczalność drogi sądowej zależy zatem od okoliczności faktycznych przytoczonych przez powoda jako podstawa roszczenia, nie jest natomiast warunkowana wykazaniem istnienia tego roszczenia. Innymi słowy, „posiadanie” prawa, którego ochrony żąda powód, potrzebne jest nie do wszczęcia i prowadzenia, lecz do wygrania procesu (zob. uzasadnienia powołanych postanowień Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97 oraz z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, a także

wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK 2000, nr 5, poz. 143).

Okoliczności powoływane przez powoda w pozwie świadczą o tym, że obie strony procesu występują jako równorzędne podmioty stosunku prawnego, z którego powód wyprowadza swoje roszczenie. Stosunek prawny ma charakter administracyjny wtedy, gdy jednym z uczestników jest organ administracyjny, występujący z mocy swej władzy zwierzchniej, związane zaś z tym stosunkiem świadczenia należą do zarządzającej i wykonawczej działalności tego organu. W sprawie niniejszej sytuacja taka nie występuje, dlatego sprawa ta ma charakter cywilny w rozumieniu art. 1 k.p.c., a więc droga sądowa dla jej rozpoznania jest dopuszczalna (art. 2 § 1 k.p.c.). (...)

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie (art. 390 § 1 k.p.c. i art. 13 ust. 4 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48 ze zm.).